

УДК 811.111'42

ГРАФІЧНІ ЗАСОБИ ІНТИМІЗАЦІЇ ЩОДЕННИКОВОГО ТЕКСТУ

Сирко І.М.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті репрезентовано розуміння *інтимізації* як категорійної комунікативної ознаки мови. Запропоновано аналіз засобів графічного оформлення тексту через призму інтимізації щоденникових записів. Продемонстровано, як використання графічних засобів у щоденниках сприяє втіленню комунікативної тактики присутності/залучення читача на дискурсивному рівні.

Ключові слова: інтимізація, щоденник, дискурс, текст, графічні засоби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорія *інтимізації* – стійкий і незмінно актуальний об'єкт мовознавчого вивчення. У сучасній дискурсивній лінгвістиці, лінгвістиці тексту та функціональній стилістиці активно практикують різні підходи до аналізу цього поняття та його сутності. Так, *інтимізація* розглядається як авторська адресованість, зверненість (Н. Арутюнова, О. Воробйова), художній діалог (М. Бахтін), спосіб художньої обробки матеріалу, що створює ефект емоційно-інтелектуального спілкування автора з читачем (В. Виноградов), акт солідаризації (Ю. Лотман), текстова категорія, що об'єднує співвідносні категорії автора, читача й суб'єктивно-оцінної модальності (С. Денисова), код (А. Корольова), стилістико-синтаксичний прийом (Л. Булаховський), художній стиль (Б. Шифрін), комунікативна стратегія, що створює ефект безпосереднього емоційно-інтелектуального спілкування автора з читачем (А. Палійчук) та ін.

Особливий статус *інтимізації* відзначаємо у сучасній теорії еґо-текстів, оскільки саме у них *інтимізація* спрямовується на репрезентацію внутрішнього Еґо у його діалозі з AlterEґо (Т. А. Космеда). Проте, слід відзначити, що «акцентування категорійного статусу *інтимізації* саме у дискурсивному просторі еґо-текстів, окреслення й удосконалення опису механізмів і засобів її вербалізації в проєкції на теорію щоденникознавства на сьогодні здійснене недостатньо і потребує поглиблення» [5, с. 233].

Постановка проблеми. Загальновідомо, що кожен текст (в т. ч. і щоденниковий) складається із послідовно об'єднаних вербальних засобів (висловлювань, комунікативних блоків тощо). Проте значення, що містяться в тексті, не завжди передаються вербальними засобами. На сьогодні дослідники тексту як однієї зі складових комунікативного процесу не обмежуються аналізом лише вербальної складової цього феномена, а звертають увагу на текст як семіотично ускладнену структуру. У мовознавстві значного поширення набула думка про те, що «вивчення прагматичного аспекту тексту обов'язково повинно включати аналіз його графічного оформлення, адже графіка – це дієвий засіб закріплення інформації» [4, с. 93].

Мета статті – здійснити огляд графічних прийомів оформлення щоденникового тексту, спрямованих на його інтимізованість; вказати на їх дієвість як засобів відтворення ефекту присутності уявного читача, синхронності комунікації тощо.

Виклад основного матеріалу. Оскільки у щоденниковому тексті будь-яку одиницю можна

вважати потенційно експресивною, то, відповідно, забезпечуючи експресивність і прагматичну заданість щоденникового тексту, графічні стилістичні засоби можна вважати одним із продуктивних способів здійснення впливу на читача. Під *графічними засобами* прийнято розуміти сукупність способів зовнішньої організації тексту. Графічні засоби беруть участь в організації семантичної структури тексту, забезпечуючи його експресивність і прагматичну заданість [див.: 3, с. 61]. Завдяки їх використанню автор отримує додаткові можливості виокремлення найважливіших у комунікативному плані елементів, досягнення взаєморозуміння, яке і є необхідною умовою інтимізації. До графічних засобів, які надають діаристові можливості для посилення інтимізуючого ефекту окремих слів, словосполучень чи мікроконтекстів, зараховуємо:

– шрифтові виділення: *Хай ненавидять, а я буду жити* [Л., с. 31]; *я зразу ж сказав, що теперішнього стану характеризувати не можу* [Л., с. 112]; *В тій масі людей, ми з Андрієм Васьковичем були єдині діяпорці* [Г.-Ч., с. 78]; *Україні не потрібно імпорту діяпорних провідників* [Г.-Ч., с. 60]; *політична течія, проти якої Ви з таким запалом виступаєте, є течією найбільше непримиримою і найбільше небезпечною для більшовизму* [С., с. 143]; *випечіть геть звідтіть моє ім'я* [С., с. 150];

– підкреслення: *Ми, діяпора, не маємо ПРАВА вказувати громадянсько-політичним діячам в Україні, що їм робити* [Г.-Ч., с. 129];

– залучення тексту у лапки: *кілька енкаведистів почали шукати... якогось «диверсанта»* [Л., с. 18]; *Гратися в «політику» за океанами у вигідних фотелях – легко* [Г.-Ч., с. 60]; *А може, це просто московські злодійчуки рилися за якимсь «багацтвом»?* [Г.-Ч., с. 63]; *наші дівчата, беручи шлюб, нехтують традиційним українським вінком і напинають собі на голову чужий, зовсім не наш, «вельон» або «фату»* [В., с. 1284-71]; *Поезія якась «модерна», перекручена* [В., с. 1068-71]; *він [Григорій Олександрович] «розривається», весь заклопотаний* [С., с. 51]; *не здійснюється віщування чорних круків, що «гнилому заходіві» приходять кінець* [С., с. 48].

– стилістичну капіталізацію: *Мене цікавило: ХТО подав йому такі інформації?* [Г.-Ч., с. 133]; *біля батьківської хати, стояв заслонений синьожовтим прапором – ПЕРШИЙ в Україні пам'ятник Степанові Бандері* [Г.-Ч., с. 76]; *я була певною, що народ під час грудневого референдуму масово проголосує «ЗА» незалежність* [Г.-Ч., с. 177]; *Була я на церемонії ЄДИНОЮ*

представницею діяспори [Г.-Ч., с. 43]; *Застрягла б в болотистих калюжах, які зуться «ДОРОГОЮ»* [Г.-Ч., с. 39].

Графічний прийом капіталізації прямих звертань значно посилює інтимізуючий ефект висловлювання. Діаристи намагаються бути гіперввічливими зі своїми адресатами, додатково демонструючи їм свою повагу та приязне ставлення: *Вічна Тобі пам'ять, наш щирий Друже!* [В., с. 1403-69]; *Любий Друже! Спасибі за листа, що впав краплею роси в степу моєї самотності* [С., с. 150]; *Дорогий Пане Товаришу! Ну, нарешті знайшли себе!* [С., с. 254]; *Високошановний і дорогий Пане Редакторе!* [С., с. 152]; *Велике спасибі Тобі, вірний Друже, за щире, добре Твоє серце, за Твій час* [Г.-Ч., с. 116] та ін. Зазначимо, що згадані прийоми графічної образності не мають самостійної інтимізуючої сили і лише проміналізують зазначену діаристом інформацію. Підсилюючи такі засоби інтимізації як риторичні питання, еліптичні речення, авторські коментарі та засоби суб'єктивної модальності й оцінки, вони додатково демонструють ставлення автора щоденника до конкретних людей, предметів, ситуацій чи явищ, ними номінованих.

До самостійних, повноцінних графічних засобів, які справедливо кваліфікують як дієві засоби інтимізації щоденникового дискурсу, учені зараховують *стилістичні прийоми графічної образності* [див.: 4, с. 95]. Графічна образність, за І. В. Арнольд – це «поділ тексту на абзаци або вірша на строфи, фігурна поезія» [2, с. 315]. Такий специфічний спосіб оформлення тексту привертає увагу читача до форми написання, сприяючи, проміналізації повідомлення. Таким чином, «форма стає значущою і, взаємодіючи зі значенням графічно виділеної лексичної одиниці, семантично ускладнює її» [4, с. 93]. Зазначений нетрадиційний спосіб оформлення інформації значною мірою сприяє інтимізації конкретного щоденникового запису чи тексту загалом, викликаючи враження присутності, залученості до світу діариста. Порівн.: *За останніх часів відбулись усім відомі випадки брутального порушення свободи слова управами певних таборів, а саме:*

1) *заборона продажу часопису «Наше життя» в Таборі Вальгайм та інших;*

2) *заборона продажу часопису «Українські вісті» в таборі Зомме-Казерне (Авгсбург) та інших;*

3) *протизаконне, бо суперечне демократичному вирокові українського суду і пропозиції ЦПУЕ – захоплення редакції часопису «Наше життя» поліцією табору Зомме-Казерне за наказом тамтешньої таборової управи* [С., с. 146];

Їтала я з Києва з запевненням, що скоро вернуся:

• *Раділа тим, що була свідком небуденної, історичної голодівки студентів...*

• *Студентська голодівка доказала, що Київ – це столиця, справжня столиця України. Кожний киянин бачив, що молодь бореться за права народу!*

• *Було багато причин радіти побаченням. Причин для печалі було теж чимало. Зокрема, коли згадаю відвідини сіл Чернігівщини.*

• *Переконалася й цим разом, що хоч Україна у великій матеріяльній біді, то люди там жи-*

вуть багатим духовним життям.

• *Ті, що працюють в напрямку визволення України, цілком віддані ідеям.*

• *Україна – найкраща країна в світі. В цьому не може бути навіть будь-якого сумніву. Я децю їздила по світі й знаю, про що говорю* [Г.-Ч., с. 97].

Орієнтуючись на читача, автор за допомогою графічної акцентуації намагається досягнути взаєморозуміння, що і є необхідною умовою інтимізації. Завдяки використанню графічних стилістичних засобів він отримує додаткові можливості виокремлення найважливіших у комунікативному плані елементів, що сприяє посиленню впливу на адресата і залежить не тільки від змісту, але й форми та організації тексту.

Зауважимо, що такий прийом графічної образності додатково актуалізується шрифтовими відхиленнями – зменшенням / збільшенням кеглю, авторським курсивом тощо: *Україно, Ти – мій біль, / Ти – життя, / Ти – мета. / Обнімаю я тебе, / Бо для мене Ти / СВЯТА* [Г.-Ч., с. 99]; *...вчителі в школах підсоветської Саксонії дістали доручення навчати німецьких дітей такої вечірньої «молитви»: «Händchen falten, / Auglein senken, / Eine minute an Stalin denken». Так-то буває, хотіли німці бути рабовласниками, а стали самі рабами* [В., с. 750-70].

Використання усіх зазначених паралінгвістичних засобів дозволяє збільшити кількість каналів сприйняття, якими інформація передається адресатові, а це, відповідно, сприяє ефективнішому її засвоєнню. Адресатові не лише надається додаткова інформація, а відбувається ефективніше його залучення до індивідуально-авторської картини світу, комунікативного простору, до системи авторського мислення та, відповідно, до системи тексту, який сприймається. Тому в письмовому тексті Л. А. Палійчук пропонує розрізняти *власне словесний текст* (графічно зафіксована мова, організована відповідно до граматичних правил) і *візуальний текст* (графічне виконання словесного тексту, що включає графічний поділ запису, використання різних гарнітур шрифту – зменшення кеглю, авторський курсив, наочний матеріал ілюстративного характеру тощо). Зауважимо, що цитати, подані для наочності, часто обрамлюються інтимізуючими авторськими коментарями, які дублюють ефект присутності, близькості читача до діариста та самих подій щоденникових записів. Порівн. використання у записі щоденника куплету пісні композитора Ігоря Шамо на слова поета Дмитра Луценка «Як тебе не любити, Києве мій!»:

«Грає море зелене, тихий, день догора.

Дорогими для мене стали схили Дніпра,

Де колишуться віти закоханих мрій...

Як тебе не любити, Києве мій!»

Так, стали дорогими до болю. Зрозуміла, як багато важили в моєму житті київські кручі, сам Київ. А зустрілася з ними зовсім недавно. Мені й не здавалося, що я будь-коли виїжджала з Києва. А прийдеться знов звідси їзати! [Г.-Ч., с. 84],

або: *ми пригадали собі її «Карі очі», з яких напрошується такий мотив:*

А Туга за рідним не гасне, пече

Пливе чужиною ворожою –

генеральний мотив нашої долі, що її зуть планетою і якої не збагнеш розумом, бо це домена трансцендентного, позадосяжного [С., с. 353].

Епізодично простежуємо мікроконтексти, де авторський коментар у формі пояснення пере-
дує графічно оформленому прецедентному тек-
стові, порівн.: **Мені дуже хочеться, саме його – Маланюка, з його розмахом жесту і чуттям мімози, наблизити до людей сходу. Він сам втілення Того поняття, апологет мужнього бачення суті:**

*«Мій крик, мій біль тужавий,
Випалюючи ржусі і гріх,
Ввійде у складники держави,
Як криця й камінь слів моїх»* [С., с. 166];

В мойому житті прийдеється від тепер топтати три дороги: одну в Україну, другу в Австралію, а третю в Бельгію.

*«Три тополи на три сторони -
Три струни в моєму серці натужено,
Три шляхи у моєї весни -
Та не знаю, який мені судженої
Мерехтять в даліні три дороги,
У білому світі... У якому краю я шукатиму
ДОЛЮ СВОЮ?»* [Г.-Ч., с. 11].

Отже, у щоденниковому тексті графічні стилістичні засоби виконують ряд прагматичних функцій, які сприяють інтимізації оповіді. На початковому етапі рецепції графічно виділені ділянки тексту привертають увагу адресата незвичністю свого оформлення. У такий спосіб графіка сприяє виокремленню комунікативно важливих елементів, оскільки акцентує найважливіші елементи, які повинні бути помічені адресатом.

Для передачі додаткового прагматичного смислу автори щоденників часто використовують традиційні засоби експресивної пунктуації – **знаки питання, знаки оклику** та ін. Вони відображають, актуалізують різноманітні стилістичні прийоми, авторські коментарі, засоби суб'єктивної модальності й оцінки, або ж підсилюють такі засоби інтимізації як **еліптичні речення, риторичні питання** тощо, порівн.: **А працювати – ой, як важко!** [Л., с. 25]; **Коли б ти був зараз, коли б ти був з нами!** [Л., с. 7]; **Скільки пережито за останній місяць!** [Л., с. 7]; **А вишні вже майже одцвіли. Який жаль!** [Л., с. 50]; **Який там пишаний інтер'єр! Мармури, вазонки, килими. А які страви подаються!** [Г.-Ч., с. 29]; **А небо голубе, голубе. Одна краса!** [Г.-Ч., с. 32]; **Зайшла я хоч на хвилину до хат своїх двоєрідних. А їх стільки!** [Г.-Ч., с. 140]; **Війна? Не війна? Що дали? Вернемось назад?.. А чи не вернемось ніколи?** [С., с. 108]; **чи матимемо коліс свій куток в цій країні?** [В., с. 500-69]; **Який я журналіст? Працюю тепер на залізниці, орудую кайлом і лопатою** [В., с. 1413-69]; **На долю свою не нарікаю. Чого нарікати?** [В., с. 758-70]; **А кінця того й не видно. Який він буде той кінець?!** [В., с. 626-69] та ін.

Для виділення комунікативно важливих елементів щоденника популярним і продуктивним засобом є **три крапки**. На думку Т. О. Анохіної, зазначений силенціальний знак вказує на емоційно-психологічний стан комуніканта, скорочує наративну дистанцію і сприяє інтимізації наративу [див.: 1, с. 9]. З допомогою **трьох крапок** автор привертає увагу уявного читача до виділеного мікроконтексту, приховує свою думку, не роз-

криваючи її повністю, передає схвильоване, емоційне мовлення за допомогою обірваних, незакінчених речень, порівн.: **Цілували, обнімали мене, дарували квіти...** [Г.-Ч., с. 134]; **Ой ти, смерічко й стара, стара смерекова хато... – залишили ви в моєму серці незгасимий вогонь почувань!** [Г.-Ч., с. 116]; **Цокотів будильник, він байдуже відкладав в безвість хвилини і неприємне якість почуття...** [Г.-Ч., с. 133]; **У вікно місяць зазирає, зорі мерехтять, шум проїжджаючого трамваю заколисував до сну...** [Г.-Ч., с. 138].

Особливо часто функцію виділення комунікативно важливих елементів у тексті три крапки виконують в кінці еліптичного речення, як от: **Якби це говорив українець, я би це терпіла, а то чужинець... Я не витримала. Вибухнула** [Г.-Ч., с. 163]; **Стіни брудні, а лазничка... Нігде стати й помитися!** [Г.-Ч., с. 170]; **Та не цінне, але сам факт крадіжжі...** [Г.-Ч., с. 63]; **Там все просто, спокійно й прекрасно...** [Г.-Ч., с. 121]; **Це – не проста справа. Ой, не проста...** [Г.-Ч., с. 133]. У такий спосіб авторка щоденника «Україно, моя Україно» виконує відразу декілька важливих кроків задля інтимізації цієї ділянки тексту: створює ефект усного мовлення, привертає увагу читача до виділених еліптичних речень і спілкується з адресатом на рівні імплікатури.

Подібну інтимізуючу тональність, тональність егоцентризму, що забарвлює весь щоденниковий дискурс, моделюють за допомогою трьох крапок А. Любченко, У. Самчук, О. Воропай, омовлюючи таким чином власний настрій, фізичний чи емоційний стан тощо, порівн.: **Коли ж я позбудуся тих таборів?! Так хотілося б вже жити людськи...** [В., с. 495-69]; **Співали й плакали... Після співів почалися спогади про дім, про рідних і... знову сльози** [В., с. 496-69]; **Осінь і осінь... На землі і на небі. І також в душі** [С., с. 17]; **Тихо, холодно... Треба йти до ліжка і не можу зрушитись з місця** [С., с. 203]; **От я й запалив тоді першу цигарку...** [Л., с. 35]; **Важко мені, знесиленому хворобою, тягтися з речами через рейки, але нічого...** [Л., с. 56]; **Мене огортає неймовірна втома і... раптом якась цілковита дерев'яна байдужість до всього** [Л., с. 147].

Графічний прийом використання трьох крапок на початку абзацу впливає на процес інтерпретації, демонструючи читачеві перенесення акценту уваги. Така графічно позначена пауза у поєднанні із використанням теперішнього часу викликає в адресата враження синхронності комунікації, передає емоційний стан діариста та його реальність для читача: **...Ми починаємо потроху голодувати** [Л., с. 9]; **...Вся ця «рідня», що оточує мене, вже просто сміється з мене** [Л., с. 32]; **...Що маю Вам писати про моє життя? Якби Ви нині прийшли до мене в лікарню, то застали б мене і все так, як півроку тому** [В., с. 753-69]; **...Може це останні будні... Може завтра, темне завтра рівнозначне з їх загибеллю** [В., с. 1173-71].

Висновки. Отже, графічні стилістичні засоби виконують у щоденниках низку прагматичних функцій, які сприяють інтимізації записів. Графічно виділені ділянки тексту привертають увагу читача незвичністю свого оформлення, сприяють виокремленню комунікативно важливих елементів, Експресивна пунктуація посилює дію тих засобів інтимізації, з якими вживається.

Перспективи подальшого дослідження вба-інтимізації різних типів дискурсу, зокрема що-чаємо в подальшому аналізі графічних засобів денникового.

Список умовних скорочень:

- В.** – Воропай О. Англія зблизька (Щоденник нового поселенця) / Олекса Воропай // Визвольний шлях. – Лондон: Українська Видавнича Спілка, 1969. – Кн. I-XII; 1970. – Кн. I-XII; 1971. – Кн. I-XII.
Г.-Ч. – Галабурда-Чигрин М. Україно, моя Україно... [Щоденник] / М. Галабурда-Чигрин. – К.: Видання автора Марічки Галабурди-Чигрин, 2000. – 184 с.
Л. – Любченко А. Щоденник. Книжка перша / Аркадій Любченко. – Торонто, Онтаріо: Вид-во «Нові дні», 1951. – 147 с.
С. – Самчук У. Планета Ді-Пі / Улас Самчук. – Вінніпег, Канада: Вид-во т-ва «Волинь», 1979. – 355 с.

Список літератури:

1. Анохіна Т. О. Невербальні та вербальні засоби екстеріоризації силенціального ефекту в англійському художньому дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Т. О. Анохіна. – Київ, 2006. – 18 с.
2. Арнольд И. В. Семантика, стилистика, интертекстуальность / Арнольд И. В. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1999. – 444 с.
3. Мореховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. Стилистика английского языка / А. Н. Мореховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – К.: Вища школа, 1991. – 272 с.
4. Палійчук А. Л. Наративний код інтимізації (на матеріалі англійського художнього дискурсу): дис. ... канд. філол. наук / А. Л. Палійчук. – Харків, 2011. – 253 с.
5. Сирко І. М. Категорія інтимізації: традиційні й новітні аспекти інтерпретації / І. М. Сирко // Молодий вчений. – 2017. – № 4.3(44.3). – С. 233-236.

Сирко І.М.

Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко

ГРАФИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ИНТИМИЗАЦИИ ДНЕВНИКОВОГО ТЕКСТА

Аннотация

В статье репрезентировано понимание *интимизации* как категориального коммуникативного признака языка. Предложен анализ средств графического оформления текста сквозь призму интимизации дневниковых записей. Продемонстрировано, как использование графических средств в дневниках способствует реализации коммуникативной тактики присутствия / вовлечения читателя на дискурсивном уровне.

Ключевые слова: интимизация, дневник, дискурс, текст, графические средства.

Syrko I.M.

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

GRAPHICAL MEANS OF THE DIARY TEXT INTIMIZATION

Summary

The article represents the understanding of *intimization* as a categorial communicative feature of the language. It deals with the analysis of means of graphical figuration of the text through the prism of diary notes intimization. It has been demonstrated how the use of different graphical means in the diaries contributes to realization of the communicative tactics of the presence/involvement of the reader on the discourse level.

Keywords: intimization, diary, discourse, text, graphical means.